

## **Pilotstudie voortijdig schoolverlaters 1995/1996**

ROA-W-2001/4

Jim Allen, Timo Huijgen en Riccardo Welters

**Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt**

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde  
Universiteit Maastricht

Maastricht, juli 2001

**ISBN 90-5321-315-5**  
Sec01.262.doc

## Inhoud

	Bladzijde
Voorwoord	i
1 Inleiding	1
2 Onderzoeksopzet en de opbouw van de vragenlijst	1
3 De populatie	3
4 De redenen voor het afbreken van de opleiding	5
5 De representativiteit van de data	7
6 Een nadere beschrijving van voortijdig schoolverlaters	9
7 Waar komen voortijdig schoolverlaters terecht?	10
8 Vervolgopleiding van voortijdig schoolverlaters	12
9 Uittreders en de arbeidsmarkt	14
10 Oordeel over afbreken opleiding	15
11 Etniciteit	16
12 Conclusies en aanbevelingen	17
Appendix A: vragenlijst	21



## **Voorwoord**

Dit werkdocument doet verslag van het onderzoek onder voortijdig schoolverlaters van het Algemeen Voortgezet Onderwijs (AVO), het Voortgezet Beroepsonderwijs (VBO) en de Beroepsopleidende Leerweg (BOL niveaus 1 tot en met 4) uit het schooljaar 1995/1996. Doel van het onderzoek was om door middel van een pilot-studie de positie van deze groep schoolverlaters in het vervolgonderwijs en op de arbeidsmarkt in kaart te brengen en daar waar mogelijk een vergelijking te maken met de reguliere gediplomeerde schoolverlaters. Daarnaast is getracht om tot een duidelijke en hanteerbare definitie te komen van het begrip 'voortijdig schoolverlater'.

Het onderzoek is intern begeleid door dr. J. Allen en het verslag is geschreven door drs. T. Huijgen. Een eerste aanzet voor het werkdocument is gemaakt door drs. R. Welters. De enquêtering van de respondenten heeft telefonisch plaatsgevonden en is uitgevoerd door DESAN Marktonderzoek BV.



## 1 Inleiding

Het ROA voert jaarlijks enkele grootschalige schoolverlatersonderzoeken uit. Deze onderzoeken vinden plaats onder schoolverlaters van het Algemeen Voortgezet Onderwijs (AVO), het Voorbereidend Beroepsonderwijs (VBO), de Beroepsopleidende Leerweg (BOL), de Beroepsbegeleidende Leerweg (BBL), het Hoger Beroepsonderwijs (HBO) en onder afgestudeerden van het Wetenschappelijk Onderwijs (WO)<sup>1</sup>. Binnen deze schoolverlatersonderzoeken hebben tot nu toe nog geen gerichte metingen plaatsgevonden onder voortijdig schoolverlaters. Hiervoor kan een viertal redenen worden aangegeven:

- het ontbreken van een goede administratie van voortijdig schoolverlaters, waardoor de populatie niet goed kan worden afgebakend;
- het gebrek aan belangstelling bij de scholen voor een meting onder deze groep schoolverlaters;
- de lage respons onder voortijdig schoolverlaters;
- het ontbreken van goede populatiegegevens.

Omdat het meer en meer van belang wordt deze specifieke groep schoolverlaters in kaart te brengen en dit niet mogelijk is met de reguliere schriftelijke vragenlijsten heeft in het meetjaar 1997 een pilot-onderzoek plaatsgevonden. Dit onderzoek is gehouden onder voortijdig schoolverlaters uit het AVO het (I)VBO en BOL 1/2 en BOL 3/4 welke in het schooljaar 1995/1996 hun studie hebben afgebroken.

Dit werkdocument is een verslag van de bevindingen omtrent deze pilot-studie. Dit document is als volgt opgebouwd. In paragraaf twee wordt de onderzoeksopzet en de opbouw van de vragenlijst beschreven. In paragraaf drie wordt een korte beschrijving gegeven van de onderzoekspopulatie. De twee paragrafen daarna handelen over de redenen voor het voortijdig afbreken van de opleiding en de representativiteit van de data. Paragraaf zes geeft een nadere beschrijving van de voortijdig schoolverlaters, paragraaf zeven omschrijft de bestemming van de ongediplomeerden. In paragraaf acht wordt nader ingegaan op het vervolgtraject in het onderwijs terwijl paragraaf negen de ongediplomeerden die naar de arbeidsmarkt zijn gegaan nader bekijkt. Daarna wordt kort ingegaan op het oordeel dat de ongediplomeerde schoolverlaters over de door hun destijds gemaakte keuze hebben. Paragraaf 11 geeft een nadere omschrijving van de groep ongediplomeerde allochtonen. Tenslotte volgen er enkele conclusies en aanbevelingen.

## 2 Onderzoeksopzet en de opbouw van de vragenlijst

Een kwart van de schoolverlaters uit het lager en middelbaar onderwijs heeft bij het verlaten van de opleiding geen diploma. Om zicht te krijgen op het vervolgtraject van deze groep

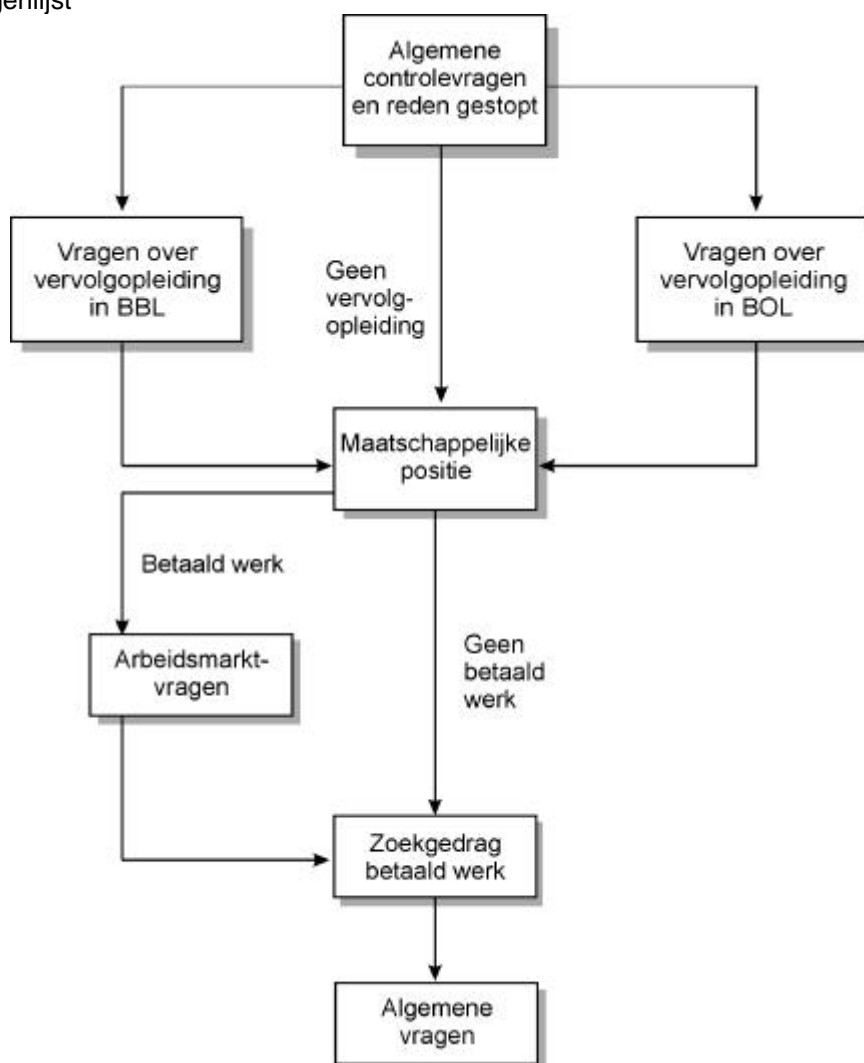
---

1. Voor enkele recente bevindingen n.a.v. deze schoolverlatersonderzoeken zie o.a.: *Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt 1998*, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het Hoger Beroepsonderwijs*; *HBO-Monitor 1999* en het rapport *Academici op de arbeidsmarkt*.

schoolverlaters is een aantal van hen telefonisch benaderd. Aan iedere respondent zijn vragen gesteld over hun eventuele vervolgtraject in het onderwijs, hun situatie op de arbeidsmarkt en hun maatschappelijke positie op het moment van enquêteren. Bijna 1200 voortijdig schoolverlaters hebben hun medewerking aan de telefonische enquête gegeven. Voor het enquêteren van de groep schoolverlaters is een speciale vragenlijst ontwikkeld welke te vinden is in appendix A.

Na enkele algemene (contrôle-)vragen is er in de vragenlijst een onderscheid gemaakt in schoolverlaters die een vervolgopleiding zijn gaan volgen in het BOL dan wel BBL en de schoolverlaters die iets anders zijn gaan doen, bijvoorbeeld meteen zijn gaan werken. Vanwege de structurele verschillen tussen BOL-opleidingen en BBL-opleidingen hebben deze groepen een apart vragenblok gekregen. Vervolgens zijn, zoals reeds vermeld, aan alle respondenten vragen voorgelegd die betrekking hadden op de huidige maatschappelijke positie en de situatie op de arbeidsmarkt (voor zover van toepassing). Ten slotte is nog gevraagd naar enkele algemene kenmerken van de respondent. In figuur 1.1 staat de opbouw van de vragenlijst schematisch weergegeven.

*Figuur 1.1*  
Opbouw vragenlijst





Een belangrijk vereiste voor een juiste analyse van voortijdig schoolverlaters is een goede afbakening van de nader te analyseren groepen binnen de totale groep voortijdig schoolverlaters. Het doel van het onderzoek is om te kijken of zogenaamde uittreeders anders presteren op het gebied van vervolgonderwijs en arbeidsmarktkenmerken dan hun studiegenoten die de opleiding wel hebben afgemaakt. Het is van belang dat de onderzochte groep schoolverlaters gesplitst kan worden in enerzijds uittreeders, althans voortijdig schoolverlaters die in eerste instantie tot de uittreeders behoren, en in schoolverlaters die gewoon van opleiding wisselen. Deze laatste groep verschilt met betrekking tot het gevolgde opleidingstraject namelijk bijna niet van reguliere gediplomeerde schoolverlaters. Aangezien een groot deel van ongediplomeerde schoolverlaters feitelijk overstapt van de ene naar de andere opleiding kan dus niet iedere ongediplomeerde schoolverlater per definitie als uitvaller worden beschouwd.

Het was derhalve voor het uitgevoerde onderzoek van groot belang dat er een uitsplitsing gemaakt kon worden tussen zogenaamde wisselaars en uittreeders. Om de wisselaars te kunnen onderscheiden van de rest is er aan de doorstromers naar het vervolgonderwijs gevraagd of ze deze vervolgopleiding *meteen* na het verlaten van hun vorige opleiding zijn gaan volgen. Meteen wil in dit verband zeggen: binnen één maand. Respondenten die binnen één maand na het voortijdig verlaten van de opleiding met hun vervolgopleiding zijn begonnen zijn feitelijk dus niet echt voortijdig schoolverlaters in de zin van uittreeders maar gewoon wisselaars en voor het verdere onderzoek iets minder relevant. Bij het opstellen van de vragenlijst is men, mede op basis van eerdere ervaringen, ervan uitgegaan dat een periode van één maand lang genoeg is om de groep van wisselaars te kunnen onderscheiden van de uittreeders, dat wil zeggen de uittreeders die later dan één maand aan een vervolgopleiding zijn begonnen.

### **3 De populatie**

De naam- en adresgegevens voor het benaderen van de voortijdig schoolverlaters zijn door de onderwijsinstellingen aangeleverd. Er is geprobeerd om met de beschikbare naam- en adresgegevens een zo goed mogelijke spreiding over de onderwijssoorten te bewerkstelligen. Alle schoolverlaters die de door hun gevolgde opleidingsrichting ongediplomeerd verlaten worden aangemerkt als voortijdig schoolverlaters. Zoals in de vorige paragraaf reeds is vermeld is er een onderscheid gemaakt tussen twee soorten voortijdig schoolverlaters. In het verdere verloop van dit rapport onderscheiden we dan ook de volgende twee groepen voortijdig schoolverlaters:

- wisselaars;
- uittreeders.

De opleidingswisselaar is een voortijdig schoolverlater die binnen één maand na het verlaten van de gevolgde, afgebroken opleiding overstapt naar een andere opleiding. Deze voortijdig schoolverlater verlaat het onderwijs niet. De uittreder is een voortijdig schoolverlater die *niet* binnen één maand na het voortijdig verlaten van de gevolgde opleiding overstapt naar een

andere opleiding. In deze groep bevinden zich voortijdig schoolverlaters die de arbeidsmarkt betreden maar ook voortijdig schoolverlaters die in een later stadium (later dan één maand na het voortijdig verlaten van de gevolgde opleiding) toch weer terugkeren naar het onderwijs.

Tabel 3.1

Aantal schoolverlaters, het aandeel ongediplomeerde schoolverlaters en het aandeel ongediplomeerde schoolverlaters dat het onderwijs verlaat, lager en middelbaar onderwijs, 1996.

	School- verlaters	w.v. ongedi- plomeerd	%	w.v. uittreders	%
AVO/VBO leerjaar 1	2.794	2.794	100	315	11
AVO/VBO leerjaar 2	2.035	2.035	100	1.376	68
Brugjaar AVO 3	26	26	100	18	69
MAVO 3+	57.938	6.488	11	2.762	43
HAVO 3+	44.962	10.024	22	3.580	36
VWO 3+	39.615	11.082	28	4.745	43
(I)VBO techniek 3+	31.464	5.645	18	4.044	72
(I)VBO landbouw 3+	6.105	719	12	497	69
(I)VBO economie 3+	11.139	1.865	17	642	34
(I)VBO verzorging 3+	17.173	2.643	15	2.092	79
<b>Totaal AVO/(I)VBO</b>	<b>213.251</b>	<b>43.321</b>	<b>20</b>	<b>19.612</b>	<b>45</b>
BOL niveau 1/2 landbouw	1.096	339	31	234	69
BOL niveau 1/2 techniek	6.067	3.172	52	2.891	91
BOL niveau 1/2 economie	10.426	4.106	39	3.143	77
BOL niveau 1/2 gezondheidszorg	3.665	1.726	47	1.307	76
<b>Totaal BOL niveau 1/2</b>	<b>21.254</b>	<b>9.343</b>	<b>44</b>	<b>7.575</b>	<b>81</b>
BOL niveau 3/4 landbouw	4.830	1.273	26	1.158	91
BOL niveau 3/4 techniek	23.031	9.671	42	8.164	84
BOL niveau 3/4 economie	32.529	11.570	36	9.931	86
BOL niveau 3/4 gezondheidszorg/gedrag	24.786	7.900	32	7.041	89
BOL niveau 3/4 overig (VHBO,MBO-MAVO)	2.965	1.533	52	1.102	72
<b>Totaal BOL niveau 3/4</b>	<b>88.141</b>	<b>31.947</b>	<b>36</b>	<b>27.396</b>	<b>86</b>
Totaal lager/middelbaar onderwijs	322.646	84.611	26	54.583	65

Bron: Onderwijsmatrix 1996

Onze interesse gaat met name uit naar de uittreders, omdat voortijdig schoolverlaters uit deze groep vaak zonder of met weinig kwalificaties de arbeidsmarkt betreden. Het geringe kwalificatieniveau maakt deze schoolverlaters kwetsbaar op de arbeidsmarkt. In het schooljaar 1995/1996 verlieten bijna 85.000 scholieren van het lager en middelbaar onderwijs ongediplomeerd de gevolgde opleiding (zie tabel 3.1). Dat is 26% van alle schoolverlaters. Procentueel gezien komt voortijdig schoolverlaten het vaakst voor bij BOL niveau 1/2 (44%), terwijl slechts 20% van de AVO/(I)VBO-schoolverlaters ongediplomeerd de opleiding verlaat. Het merendeel van de voortijdig schoolverlaters verlaat het onderwijs

(65%). Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe vaker dit gebeurt. Zo verlaat 45% van de ongediplomeerde schoolverlaters van AVO/(I)VBO het onderwijs, terwijl ditzelfde door 86% van de ongediplomeerde schoolverlaters van BOL niveau 3/4 wordt gedaan. Bij BOL niveau 1/2 valt op dat met name technici veel vaker het onderwijs verlaten dan andere voortijdig schoolverlaters van dit opleidingsniveau.

#### **4 De redenen voor het afbreken van de opleiding**

Respondenten is gevraagd aan te geven waarom ze destijds hun opleiding ongediplomeerd verlaten hebben. Ze hadden hierbij de mogelijkheid meerdere redenen aan te geven. In tabel 4.1 staan deze redenen van de voortijdig schoolverlaters om de opleiding af te breken weergegeven. Voor zowel het AVO/(I)VBO, BOL 1/2 als BOL 3/4 is het gebrek aan motivatie een van de belangrijkste redenen om de opleiding af te breken. Ook de constatering dat men achteraf liever een andere opleiding was gaan volgen bleek voor alle drie de onderwijssoorten vaak een reden om de opleiding te verlaten.

Binnen het AVO/(I)VBO is er tussen de wisselaars en de uittreders met name een verschil met betrekking tot de reden 'wilde achteraf toch liever een andere opleiding volgen' en 'persoonlijke reden'. Wisselaars wilden vaker toch liever een andere opleiding gaan volgen (19%), terwijl de uittreders de opleiding vaker afgebroken hadden vanwege persoonlijke redenen. Tegenover de wisselaars vonden de uittreders van BOL 1/2 het gebrek aan motivatie relatief vaak een reden om de opleiding niet af te maken (24%). Voor BOL 3/4 geldt dat de uittreders vaker dan de wisselaars de wil om te gaan werken als reden van de voortijdige beëindiging van hun opleiding genoemd hebben.

Behalve dat tabel 4.1 aangeeft wat de oorzaken zijn geweest van het voortijdig schoolverlaten zouden de resultaten van deze tabel ook gebruikt kunnen worden om de gehanteerde indeling in wisselaars en uittreders nader te toetsen. Aangezien we vooral geïnteresseerd zijn in de ontwikkelingen omtrent de uittreders, is het belangrijk dat de tweedeling zuiver is. Een mogelijke indicatie van deze zuiverheid kunnen de redenen voor het afbreken van de opleiding zijn die de respondenten hebben opgegeven. Hierin zou de tweedeling tussen wisselaars en uittreders duidelijk naar voren moeten komen. De resultaten in deze tabel tonen dat de er nauwelijks verschillen zijn tussen uittreders en wisselaars qua motieven voor het voortijdig verlaten van de opleiding. Uittreders geven iets vaker aan (14%) dat ze liever gingen werken dan de wisselaars. De categorie 'andere reden' bestaat voor bijna de helft uit redenen die terug te voeren zijn naar 'gezakt dan wel te vaak blijven zitten' en 'ruzie/slechte relatie met school'. Zo blijkt dat voor 40% van de wisselaars die (ook) een andere reden genoemd hebben voor het voortijdig verlaten van de opleiding deze andere reden betekent dat ze niet de benodigde examens behaald hebben. In het algemeen blijken de verschillen tussen de twee groepen echter niet noemenswaardig te zijn.

Tabel 4.1

Redenen van uitval naar bestemming, 1996

	Totaal %	Opleidingswissel %	Uittreding %
<b>AVO/(I)VBO</b>			
Motivatie	18	16	20
Zelfdiscipline	3	3	3
Slechte aansluiting	2	3	1
Te moeilijk	15	14	16
Tempo te hoog	3	2	4
Ongeïnteresseerd	6	6	7
Verkeerde voorlichting	3	3	3
Andere opleiding	14	19	9
Werken	5	3	6
Persoonlijke reden	11	6	16
Andere reden	39	43	34
<b>BOL 1/2</b>			
Motivatie	21	9	24
Zelfdiscipline	2	0	3
Slechte aansluiting	0	2	0
Te moeilijk	11	14	10
Tempo te hoog	2	0	2
Ongeïnteresseerd	13	12	13
Verkeerde voorlichting	4	7	3
Andere opleiding	15	26	12
Werken	14	3	17
Persoonlijke reden	14	12	15
Andere reden	25	31	23
<b>BOL 3/4</b>			
Motivatie	26	27	26
Zelfdiscipline	4	3	4
Slechte aansluiting	1	3	0
Te moeilijk	10	11	9
Tempo te hoog	2	2	1
Ongeïnteresseerd	14	16	13
Verkeerde voorlichting	9	14	7
Andere opleiding	22	23	21
Werken	12	7	14
Persoonlijke reden	10	4	11
Andere reden	23	21	24
<b>Totaal</b>			
Motivatie	22	19	24
Zelfdiscipline	3	2	4
Slechte aansluiting	1	3	0
Te moeilijk	11	13	11
Tempo te hoog	2	1	2
Ongeïnteresseerd	12	11	12
Verkeerde voorlichting	6	8	5
Andere opleiding	17	22	16
Werken	11	5	14
Persoonlijke reden	12	7	14
Andere reden	28	33	25

Opvallend is het hoge percentage uittrekers (16%) dat de gevolgde opleiding heeft afgebroken om een andere opleiding te gaan volgen. Deze voortijdig schoolverlaters zijn nu bij de uittrekers onderverdeeld, maar hadden eigenlijk bij de wisselaars moeten worden ingedeeld. Een mogelijke oorzaak van dit probleem is het criterium "opleidingswissel binnen één maand". Wellicht zijn er voortijdig schoolverlaters die na het afbreken van de opleiding op vakantie gaan en pas maanden later een andere opleiding gaan volgen. Deze schoolverlaters worden volgens onze definitie nu tot de uittrekers gerekend, terwijl ze eigenlijk wisselaars zijn. Daar staat echter tegenover dat ook relatief weinig wisselaars (22%) als reden voor het stoppen met de opleiding 'ik wilde liever een andere opleiding gaan volgen' hebben genoemd. Als het onderscheid tussen wisselaars en uittrekers zuiver is dan mag aangenomen worden dat een veel groter deel van de wisselaars dit als reden zou hebben gegeven. Aangezien dit niet het geval is lijkt het er op dat voor een deel van de wisselaars de overstap naar een andere opleiding meer een gevolg is van het voortijdig schoolverlaten dan een reden. Dit houdt in dat er binnen de groep wisselaars respondenten zitten die wellicht eigenlijk als uittrekers betiteld hadden moeten worden.

Aangezien respondenten meerdere redenen konden noemen is het lastig om de precieze oorzaken van het voortijdig schoolverlaten aan te wijzen. Zo zou bijvoorbeeld de hoge score van het item 'motivatie' veroorzaakt kunnen worden doordat dit de eerste antwoordmogelijkheid is (hetgeen met name van belang is bij telefonische enquêtes omdat de respondent hier vaak geen totaaloverzicht heeft van alle antwoordmogelijkheden). Daarnaast kan het gebrek aan motivatie een 'afgeleide' reden zijn om met de opleiding te stoppen. Een gebrek aan motivatie zou door tal van andere redenen veroorzaakt kunnen worden en niet de echte reden voor het niet meer volgen van de opleiding hoeven te zijn.

Ondanks het gegeven dat men meerdere redenen kan hebben om een opleiding niet af te maken is het raadzaam bij volgende, vergelijkbare onderzoeken onder voortijdig schoolverlaters de respondenten tevens te vragen wat voor hen de belangrijkste reden was. Dit zou de kern van de oorzaken van het ongediplomeerd verlaten van opleidingen duidelijker afbakenen, alsook de verschillen met betrekking tot de genoemde redenen tussen wisselaars en uittrekers beter interpreteerbaar kunnen maken.

## **5 De representativiteit van de data**

Om de representativiteit van de RUBS data te bepalen, maken we een vergelijking tussen de RUBS-gegevens omtrent voortijdig schoolverlaters en de gegevens uit de onderwijsmatrix. In tabel 5.1 wordt een vergelijking getrokken tussen beide bronnen.

De rechterkolom van deze tabel staan de aantallen voortijdig schoolverlaters uit de RUBS-gegevens gedeeld door het aantal voortijdig schoolverlaters uit de onderwijsmatrix per opleidingsrichting. Wanneer de RUBS-gegevens representatief zijn moet dit quotiënt een constante opleveren. Zoals blijkt uit de tabel is hier geen sprake van. Het blijkt dat voortijdig schoolverlaters van het AVO/(I)VBO ondervetegenwoordigd zijn in het RUBS-bestand in vergelijking tot voortijdig schoolverlaters van de beroepsopleidende leerweg. Tabel 5.1 geeft

eveneens de verdeling over de sectoren binnen de opleidingsniveau's aan. Ook hier blijkt dat de verdeling niet helemaal recht is. Oververtegenwoordigd zijn de voortijdig schoolverlaters van de sector landbouw (zowel BOL niveau 1/2 als BOL niveau 3/4).

*Tabel 5.1*

Representativiteit van de RUBS-gegevens wat betreft voortijdig schoolverlaters op basis van gegevens uit de onderwijsmatrix, 1996

	Onderwijsmatrix aantallen	RUBS aantallen	RUBS als % van onderwijsmatrix
<b>AVO/(I)VBO totaal</b>	<b>43.321</b>	<b>327</b>	<b>1</b>
<b>BOL niveau 1/2 totaal</b>	<b>9.343</b>	<b>336</b>	<b>4</b>
Landbouw	339	60	18
Techniek	3.172	75	2
Economie	4.106	162	4
Gezondheidszorg	1.726	38	2
<b>BOL niveau 3/4 totaal<sup>a</sup></b>	<b>30.414</b>	<b>522</b>	<b>2</b>
Landbouw	1.273	139	11
Techniek	9.671	117	1
Economie	11.570	176	2
Gezondheidszorg/gedrag	7.900	90	1

a. Scholieren van het VHBO en MBO-MAVO worden hier buiten beschouwing gelaten

Bron: Onderwijsmatrix / RUBS

De voorgaande tabel had betrekking op de hele groep voortijdig schoolverlaters. Aangezien we echter met name geïnteresseerd zijn in de uittrekkers geeft tabel 5.2 een beeld van de representativiteit van deze subgroep. Ook uit deze tabel blijkt de ondervertegenwoordiging van het AVO/(I)VBO. Daarnaast zijn de uittrekkende voortijdig schoolverlaters uit het agrarisch onderwijs ook nog steeds sterk oververtegenwoordigd binnen zowel BOL 1/2 als BOL 3/4.

Zoals dus uit de tabellen 5.1 en 5.2 blijkt is met name het aantal respondenten van het AVO/(I)VBO aan de lage kant ten opzichte van het populatie-aantal. Dit betekent dat de cijfers van dit onderwijstype met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd dienen te worden. Het absolute aantal voortijdig schoolverlaters van het AVO/(I)VBO (327) is echter voldoende groot om betrouwbare uitspraken over deze groep te kunnen doen. Daarnaast is er binnen BOL (niveau 1/2 en niveau 3/4) sprake van een oververtegenwoordiging van voortijdig schoolverlaters uit de agrarische sector. Alhoewel bij de interpretatie van de resultaten hiermee rekening dient te worden gehouden is er geen reden om aan te nemen dat deze voortijdig schoolverlaters anders zijn dan de voortijdig schoolverlaters uit de overige sectoren. Een nadere analyse van de redenen om de opleiding voortijdig te verlaten toont aan dat de motieven die de schoolverlaters uit de agrarische sectoren hebben overeenkomen met die van de ongediplomeerde schoolverlaters uit de overige sectoren.

Tabel 5.2

Representativiteit van de RUBS-gegevens wat betreft uittreeders op basis van gegevens uit de onderwijsmatrix, 1996

	Onderwijsmatrix aantallen	RUBS aantallen	RUBS als % van onderwijsmatrix
<b>AVO/(I)VBO totaal</b>	<b>19.612</b>	<b>182</b>	<b>1</b>
<b>BOL niveau 1/2 totaal</b>	<b>7.575</b>	<b>270</b>	<b>4</b>
Landbouw	234	54	23
Techniek	2.891	56	2
Economie	3.143	131	4
Gezondheidszorg	1.307	29	2
<b>BOL niveau 3/4 totaal<sup>a</sup></b>	<b>26.294</b>	<b>397</b>	<b>2</b>
Landbouw	1.158	107	9
Techniek	8.164	85	1
Economie	9.931	133	1
Gezondheidszorg/gedrag	7.041	72	1

a. Scholieren van het VHBO en MBO-MAVO worden hier buiten beschouwing gelaten

Bron: Onderwijsmatrix / RUBS

## 6 Een nadere beschrijving van voortijdig schoolverlaters

Om een beter beeld te krijgen van de samenstelling van de onderzochte groep voortijdig schoolverlaters zijn enkele vragen opgenomen die betrekking hebben op de persoonskenmerken van de respondenten. In tabel 6.1 staan enkele van deze kenmerken samengevat. Zowel de wisselaars als de uittreeders bestaan voor 60% uit mannen. Bij de gediplomeerde uitstroom is bijna de helft van de populatie van het mannelijke geslacht. Onder de voortijdig schoolverlaters van het BOL niveau 1/2 bevinden zich de meeste allochtonen, dit is echter ook bij de gediplomeerde schoolverlaters het geval. Wanneer gekeken wordt naar het soort schoolverlater, ongediplomeerd versus gediplomeerd, blijkt dat het percentage allochtonen onder de ongediplomeerden vrijwel altijd een stuk hoger ligt dan onder de gediplomeerde schoolverlaters. Alleen voor BOL niveau 1/2 is er tussen deze twee groepen weinig verschil.

Het voortijdig verlaten van een opleiding heeft consequenties voor het kwalificatieniveau van deze groep schoolverlaters. Met name voor de uittreeders is dit van belang want zij bieden zich meestal aan op de arbeidsmarkt, waar ze veelal "afgerekend" worden op hun kwalificatieniveau. Tabel 6.2 toont het kwalificatieniveau van de voortijdig schoolverlaters op het moment van het verlaten van de opleiding. Het betreft hier de hoogst voltooide opleiding die de scholieren volgden voor de afgebroken opleiding. Voortijdig schoolverlaters van het AVO en (I)VBO hebben (per definitie) geen kwalificaties, zij zijn namelijk vanuit het basisonderwijs doorgestroomd naar de verlaten opleiding. Voortijdig schoolverlaters van BOL niveau 1/2 hebben in de regel een AVO/(I)VBO-diploma op zak. Dit diploma is echter geen startkwalificatie op de arbeidsmarkt, dus met name voor de uittreeders geldt dat deze

kwalificatie hen weinig mogelijkheden biedt op de arbeidsmarkt. Ditzelfde blijkt te gelden voor voortijdig schoolverlaters van BOL niveau 3/4. Ook zij zijn slecht uitgerust om de arbeidsmarkt te betreden.

*Tabel 6.1*

Geslacht en etniciteit van de voortijdig schoolverlaters naar bestemming, 1996

		AVO %	VBO %	BOL 1/2 %	BOL 3/4 %	Totaal %
Geslacht:	man: uittreder	49	63	63	59	60
	man: wissel	67	68	53	54	60
	man: gediplomeerden	45	57	42	47	48
Etniciteit:	allochtoon: uittreder	9	11	24	6	13
	allochtoon: wissel	3	14	23	8	12
	allochtoon: diplom.	3	3	24	3	5

*Tabel 6.2*

Onderverdeling voortijdig schoolverlaters naar kwalificaties en naar bestemming, 1996

	Wisselaars			Uittreiders		
	Geen kwalificatie %	AVO/ (I)VBO %	Start kwalificatie %	Geen kwalificatie %	AVO/ (I)VBO %	Start kwalificatie %
AVO	100	0	0	100	0	0
VBO	100	0	0	100	0	0
BO niveau 1/2	0	96	5	1	93	6
BO niveau 3/4	0	96	4	0	92	8

## 7 Waar komen voortijdig schoolverlaters terecht?

Een indicatie van de omvang van de groep voortijdig schoolverlaters die wij onder de huidige definities indelen bij uittreiders maar die wellicht eerder tot de wisselaars gerekend zouden moeten worden geeft de maatschappelijke positie van de uittreiders direct na het afbreken van de opleiding (zie tabel 7.1). Het blijkt dat een substantiële groep uittreiders onmiddellijk na het voortijdig schoolverlaten langer dan één maand op vakantie gaat (met name bij het AVO is dit een grote groep). Daarnaast is er nog een vrij omvangrijke groep voortijdig schoolverlaters die niet de arbeidsmarkt betreden heeft en ook niet op vakantie is (categorie anders). Voor een belangrijk deel van de uittreiders geldt dat ze weliswaar terugkeren naar het onderwijs, maar dat ze dit pas na één maand doen. Op het moment van de enquête (dus ongeveer anderhalf jaar na het voortijdig verlaten van de gevolgde opleiding) heeft een aanzienlijk deel van de uittreiders inmiddels voor het onderwijs gekozen.



Tabel 7.1

Maatschappelijke positie van uittreders direct na voortijdig verlaten opleiding en ongeveer anderhalf jaar daarna, naar opleidingsniveau, 1996

	Onmiddellijk na verlaten opleiding				Tijdens enquête			
	AVO %	VBO %	BOL 1/2 %	BOL 3/4 %	AVO %	VBO %	BOL 1/2 %	BOL 3/4 %
Scholier	-	-	-	-	72	19	15	19
BBL	-	-	-	-	5	20	11	13
Betaald werk	35	60	69	70	22	52	61	63
Werkloos	19	12	13	13	0	8	11	4
Vakantie (>1 mnd)	31	13	8	10	0	0	0	0
Anders	15	15	10	7	1	1	2	1

In tabel 7.2 staat weergegeven hoe de totale groep van uittreders is doorgestroomd van hun maatschappelijke positie vlak na het verlaten van de opleiding naar hun maatschappelijke positie op het moment van enquêteren. Het blijkt dat de uittredende schoolverlaters die op vakantie gingen direct na het afbreken van de gevolgde opleiding in meerderheid terugkeren naar het onderwijs (inclusief BBL 64%). Van de groep schoolverlaters die direct na het verlaten van de opleiding een maatschappelijke positie anders dan betaald werk had keert de meerderheid terug naar het onderwijs.

Tabel 7.2

Verschuiving van maatschappelijke positie van uittreders van het tijdstip onmiddellijk na het verlaten van de opleiding en gemiddeld anderhalf jaar daarna, 1996

	Maatschappelijke positie tijdens enquête				
	Scholier %	BBL %	Betaald werk %	Werkloos %	Anders %
Maatschappelijke positie direct na verlaten opleiding					
Betaald werk	12	14	68	5	1
Werkloos	38	13	34	15	0
Vakantie	51	13	30	3	3
Anders	33	18	30	18	1

Op basis van deze bevindingen kunnen we vraagtekens zetten bij de juistheid van de door ons gehanteerde indeling wisselaars/uittreders. Nu zullen niet al deze uittreders wisselaars zijn. Een gedeelte van deze groep zal wel degelijk een poging hebben gedaan te slagen op de arbeidsmarkt, maar is teruggekeerd in het onderwijs (zij zijn tussen de twee meetmomenten van maatschappelijke positie veranderd). Toch lijkt de nu gehanteerde

indeling niet geschikt om de uittrekers te destilleren. Met name bij het AVO zijn mogelijk enkele tientallen procenten van de 'uittrekers' feitelijk wisselaar. Bij het VBO, BOL 1/2 en BOL 3/4 speelt dit probleem minder. De voorwaarde dat men binnen één maand gestart moet zijn met de vervolgopleiding om als wisselaar aangemerkt te worden is wellicht niet ruim genoeg. Een startperiode van bijvoorbeeld drie maanden zal mogelijk tot een betere verdeling leiden van de totale groep voortijdig schoolverlaters. Doordat vooraf uitgegaan is van een startperiode van één maand zijn er geen vragen in de vragenlijst opgenomen aan de hand waarvan dit nagegaan kan worden.

## 8 Vervolgopleiding van voortijdig schoolverlaters

Uit tabel 3.1 bleek dat circa 35% van de voortijdig schoolverlaters na het afbreken van de opleiding een andere opleiding is gaan volgen (wisselaars). Wanneer het niveau van de vervolgopleiding wordt vergeleken met het niveau van de afgebroken opleiding dan blijkt dat een aanzienlijk percentage van de wisselaars niet van opleidingsniveau verandert (zie tabel 8.1). Alleen wisselaars van BOL niveau 1/2 stromen vaker door naar BOL niveau 3/4 dan naar BOL niveau 1/2. Zowel voor BOL niveau 1/2 als voor BOL niveau 3/4 geldt dat ongeveer de helft een vervolgopleiding kiest op hetzelfde niveau. Bij het AVO en het VBO stroomt het merendeel door naar een hoger niveau. AVO uittrekers gaan met name naar BOL niveau 3/4 en het HBO en het WO terwijl uittrekende VBO'ers vooral naar de BOL gaan (beide niveaus).

Een zelfde beeld blijkt te gelden voor de uittrekers (zie tabel 8.2). Alleen voor voortijdig schoolverlaters van het AVO zijn er wat grotere verschillen tussen wisselaars en uittrekers wat betreft vervolgopleiding. Uitrekers kiezen vaker voor een BBL niveau 3/4, een HBO- of zelfs een WO-vervolgopleiding dan wisselaars die op hun beurt vaker doorstromen naar het VAVO, VBO en BOL 3/4.

Tabel 8.1

Doorstroom naar vervolgopleiding voor wisselaars, 1996

	AVO %	VAVO %	VBO %	BOL 1/2 %	BOL 3/4 %	BBL 1/2 %	BBL 3/4 %	HBO/WO %
Wisselaar:								
AVO	<b>31</b>	<b>12</b>	16	2	27	2	2	8
VBO	0	0	<b>26</b>	25	17	19	12	1
BOL 1/2	0	0	6	<b>26</b>	35	<b>23</b>	11	0
BOL 3/4	8	0	2	6	<b>42</b>	13	<b>11</b>	18

Van de voortijdig schoolverlaters die een vervolgopleiding zijn gaan volgen kiest een redelijk grote groep voor een vervolgopleiding van hetzelfde niveau (zie hiervoor ook de vetgedrukte cijfers in de tabellen 8.1 en 8.2). Van de schoolverlaters die binnen één maand aan hun vervolgonderwijs beginnen is dit zo'n 41%, bij de uittrekers is dit een vergelijkbaar

percentage van 42%. Bij beide groepen kiest zelfs op zijn minst éénvijfde voor niet alleen een vervolgopleiding op hetzelfde niveau maar ook nog voor dezelfde richting als de verlaten opleiding. Het merendeel kiest echter voor een ander niveau van vervolgonderwijs dan de (destijds) afgebroken opleiding. Met betrekking tot de keuze van het niveau en de richting van het vervolgonderwijs zijn er weinig verschillen tussen de beide groepen schoolverlaters.

*Tabel 8.2*  
Doorstroom naar vervolgopleiding voor uittredders, 1996

	AVO %	VAVO %	VBO %	BOL 1/2 %	BOL 3/4 %	BBL 1/2 %	BBL 3/4 %	HBO/WO %
Uittreder:								
AVO	<b>28</b>	<b>4</b>	2	2	21	4	11	30
VBO	3	0	<b>15</b>	31	26	8	15	3
BOL 1/2	3	3	3	<b>16</b>	39	<b>24</b>	12	0
BOL 3/4	3	0	1	6	<b>44</b>	17	<b>17</b>	13

Van de wisselaars die direct na het afbreken een vervolgopleiding zijn gaan volgen, volgt 64% diezelfde opleiding op het moment van enquête nog steeds (zie tabel 8.3). Van de resterende groep heeft iets meer dan de helft de vervolgopleiding gediplomeerd verlaten. Zo'n 16% heeft de vervolgopleiding opnieuw voortijdig verlaten. De verschillen naar opleidingsniveau zijn beperkt, alhoewel AVO-schoolverlaters vaker dan gemiddeld de vervolgopleiding gediplomeerd hebben verlaten en met name de schoolverlaters van BO niveau 1/2 vaak ook de opnieuw begonnen opleiding niet af maken.

*Tabel 8.3*  
Vervolgopleiding nog steeds volgen, wisselaars, 1996

	AVO	(I)VBO	BOL niv 1/2	BOL niv 3/4	Totaal
Volgt nog steeds	46	75	58	71	64
Gediplomeerd	40	8	16	18	20
Voortijdig verlaten	14	17	26	12	16

Omdat een gedeelte van de wisselaars de vervolgopleiding succesvol heeft afgerond is het kwalificatieniveau van de wisselaars veranderd tussen het moment van afbreken van de gevolgde opleiding en het moment van enquête. Ditzelfde geldt voor de uittredders, een deel van hen is namelijk wel een vervolgopleiding gaan volgen maar heeft dit alleen niet binnen één maand na het afbreken van de vorige opleiding gedaan. Tabel 8.4 geeft een overzicht van de kwalificaties op het moment van enquête voor zowel de wisselaars als de uittredders.

Tabel 8.4  
Kwalificatieniveau op moment van enquête

	Wisselaars			Uittreiders		
	Geen kwalificatie %	AVO/(I)VBO %	Start kwalificatie %	Geen kwalificatie %	AVO/(I)VBO %	Start kwalificatie %
AVO	69	31	0	85	13	3
VBO	93	2	5	93	1	6
BO niveau 1/2	0	81	19	1	91	8
BO niveau 3/4	0	88	13	0	88	12

Een vergelijking van de tabellen 6.2 en 8.4 toont aan dat er bij zowel de wisselaars als de uittreiders een verbetering van het behaalde kwalificatieniveau zichtbaar is. Met name de wisselaars van het AVO hebben qua kwalificatieniveau belangrijke vooruitgang geboekt. Van hen heeft nu 31% een AVO/(I)VBO kwalificatie op zak. Wisselaars van het (I)VBO hebben minder vooruitgang geboekt, alhoewel toch 5% een formele startkwalificatie voor de arbeidsmarkt bezit. Wisselaars van BOL niveau 1/2 boeken iets meer vooruitgang wat betreft kwalificatieniveau dan wisselaars van BOL niveau 3/4. Gezien de zwakke arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters van BOL niveau 1/2 is dat voor deze groep een positieve ontwikkeling. Ook de uittreiders hebben vooruitgang geboekt. De grootste vooruitgang is ook hier bij de voortijdig schoolverlaters van het AVO te vinden. In het algemeen hebben de uittreiders minder additionele kwalificaties behaald gedurende de periode tussen het voortijdig verlaten van de opleiding en het moment van enquêtering dan de wisselaars hetgeen in de lijn der verwachtingen ligt. Het feit echter dat een deel van de uittreiders toch weer onderwijs is gaan volgen, en dien tengevolge een diploma heeft behaald, lijkt er wederom op te duiden dat de tweedeling wisselaar versus uittreder niet helemaal zuiver is.

## 9 Uittreiders en de arbeidsmarkt

In deze paragraaf wordt de arbeidsmarktpositie van uittreiders vergeleken met de arbeidsmarktpositie van hun gediplomeerde collega's. Bij de gediplomeerde schoolverlaters gaat het daarom alleen om respondenten die geen vervolgopleiding zijn gaan volgen, of de eventuele vervolgopleiding inmiddels voortijdig verlaten hebben. In de tabellen in deze paragraaf wordt het AVO buiten beschouwing gelaten vanwege het te geringe aantal doorstromers naar de arbeidsmarkt bij de uittreiders.

In tabel 9.1 staan enkele arbeidsmarktindicatoren van zowel uittreiders als gediplomeerden. Bij beide groepen gaat het om schoolverlaters die na het verlaten van hun opleiding geen andere (vervolg-)opleiding hebben afgerond. De uittreiders die zich op de arbeidsmarkt begeven, zullen moeten concurreren met gediplomeerde schoolverlaters. Een vergelijking

tussen uittreeders en gediplomeerde schoolverlaters leert dat deze laatste groep veel meer kans maakt op een baan dan de eerste groep. De werkloosheid onder de uittreeders ligt aanzienlijk hoger.

Tabel 9.1

Werkloosheid, vaste aanstelling en bruto uurloon van uittreeders en gediplomeerden

	Werkloos- heid %	Vaste aanstelling %	Bruto uurloon
<b>Uittreeders</b>			
VBO	33	–	8,80
BOL 1/2	26	60	11,15
BOL 3/4	12	45	12,11
<b>Gediplomeerd</b>			
VBO	4	55	8,33
BOL 1/2	9	48	10,91
BOL 3/4	3	61	14,47

– = te weinig waarnemingen

Uit de tweede kolom van tabel 9.1 blijkt dat er weinig conclusies te verbinden zijn aan de verschillen tussen werkende gediplomeerden en werkende uittreeders met betrekking tot het hebben van een vaste aanstelling. Bij BOL niveau 1/2 zijn het de voortijdig schoolverlaters die vaker een vaste aanstelling hebben, bij BOL niveau 3/4 is dit bij de gediplomeerde uitstroom het geval. Van de voortijdig schoolverlaters uit BOL niveau 3/4 die (inmiddels) wel een startkwalificatie hebben op het enquêtemoment heeft 39% een vaste aanstelling. Dit is 9% minder dan de gediplomeerde uitstroom met een startkwalificatie.

Voor wat betreft het bruto uurloon valt op dat uittreeders uit het VBO en BOL niveau 1/2 gelijke, soms zelfs iets hogere bruto uurlonen hebben dan gediplomeerde schoolverlaters. Op BOL niveau 3/4 zijn het echter weer de gediplomeerden die duidelijk meer verdienen. Uittreeders van BOL niveau 3/4 die een startkwalificatie hebben behaald verdienen overigens aanzienlijk meer (bruto uurloon van fl 14,06) dan de gediplomeerden van BOL niveau 1/2.

## 10 Oordeel over afbreken opleiding

Gezien de positie van uittreeders op de arbeidsmarkt en het feit dat een deel van hen toch weer aan een opleiding begint is het interessant om te kijken in hoeverre deze groep achteraf spijt heeft gekregen van de destijds gemaakte beslissing de opleiding ongediplomeerd te verlaten. Aan de respondenten is dan ook gevraagd aan te geven of men inderdaad spijt hiervan had. Uit tabel 10.1 blijkt dat het met name de uittreeders zijn die spijt hebben gekregen.

*Tabel 10.1*  
Spijt van verlaten opleiding

	Spijt %
Wisselaar	13
Uittreder	23
Waarvan uittreders:	
Zonder start kwalificatie	25
AVO/(I)VBO	20
Met start kwalificatie	19

Wanneer we kijken naar de groep van uittreders en hun kwalificatieniveau op het moment van enquêteren blijkt dat met name de respondenten zonder enige kwalificatie het meest spijt hebben (25%) van het verlaten van de opleiding. Gezien hun relatief slechte positie op de arbeidsmarkt is dit niet verwonderlijk.

## 11 Etniciteit

Aan respondenten is de vraag voorgelegd tot welke bevolkingsgroep ze zichzelf rekenden. De totale groep voortijdig schoolverlaters bestond voor 13% uit allochtonen, hierbij was weinig verschil tussen uittreders en wisselaars. In tabel 11.1 staan enkele kenmerken van de uittreders uitgesplitst naar etniciteit. Wat het meest opvalt is het hoge werkloosheidspercentage (58%) onder de allochtone uittreders. Dit hoge percentage werkloosheid onder allochtonen is in tegenspraak met de door hen behaalde kwalificatie op het moment van enquêteren. Uit tabel 6.3 bleek reeds dat allochtone uittreders vaker een startkwalificatie hadden op het moment van verlaten van de opleiding dan de autochtone uittreders. Uit tabel 11.1 blijkt dat dit verschil met betrekking tot het hebben van een startkwalificatie op het moment van enquêteren (dus anderhalf jaar later) zelfs nog is toegenomen. Ondanks deze betere kwalificaties van deze groep schoolverlaters zijn ze veel vaker werkloos dan de autochtone uittreders, hetgeen verontrustend is.

*Tabel 11.1*  
Werkloosheid en startkwalificatie naar etniciteit, uittreders

	Startkwalificatie op enquêtemoment			
	Werkloosheid %	Zonder %	AVO/VBO %	Met %
Autochtoon	17	21	71	9
Allochtoon	58	18	69	14

Het hoge werkloosheidspercentage kan een verklaring zijn voor het feit dat relatief veel allochtone uittreders spijt hebben over het destijds voortijdig verlaten van hun opleiding. Maar liefst 47% van hen geeft aan dat ze liever niet waren gestopt. Bij de autochtone uittreders is dit 19%.

## 12 Conclusies en aanbevelingen

### *Conclusies*

Ongeveer 26% van de schoolverlaters uit het lager en middelbaar onderwijs verlaat de opleiding ongediplomeerd. Als belangrijkste redenen voor het verlaten van de opleiding worden het gebrek aan motivatie en desinteresse genoemd. Een deel geeft ook aan een andere opleiding te willen gaan volgen.

Een belangrijk deel van deze voortijdig schoolverlaters komt na enige tijd weer in het onderwijs terecht. Daarnaast stroomt een tweede grote groep door naar de arbeidsmarkt. Uittreders die doorstromen naar de arbeidsmarkt zijn vaker werkloos dan de reguliere gediplomeerde schoolverlaters. Zelfs wanneer de, in eerste instantie, ongediplomeerden alsnog een startkwalificatie behalen blijven ze vaker werkloos dan de gediplomeerden met een vergelijkbaar diploma.

Bij de uittreders heeft bijna een kwart spijt van het destijds voortijdig verlaten van de opleiding. Dit percentage neemt toe naarmate het behaalde kwalificatieniveau van de uittreders daalt. Onder de uittredende schoolverlaters van allochtone afkomst is sprake van een hoge werkloosheid (58%). Dit ondanks het feit dat deze groep vaker over een startkwalificatie beschikt dan hun autochtone collega's.

### *Aanbevelingen*

Door het hoge aantal wisselaars binnen de steekproef blijven er relatief weinig uittreders binnen het onderzoek over om verdere analyses mee te verrichten. Bij een volgend onderzoek verdient het de voorkeur reeds in een vroeg stadium van de vragenlijst de wisselaars van de uittreders te onderscheiden en alleen aan de uittreders verdere vragen te stellen<sup>2</sup>. Wellicht kunnen er daardoor meer mensen benaderd worden en kan er naar gestreefd worden het aantal uittreders binnen de steekproef aanzienlijk te verhogen. Eenzelfde methode zou gehanteerd kunnen worden bij het verhogen van het aantal allochtonen binnen het onderzoeksbestand. Binnen de groep uittreders zijn allochtone schoolverlaters oververtegenwoordigd (in vergelijking met de reguliere gediplomeerde uitstroom). De lage absolute aantallen allochtone respondenten verhinderen vaak verdere analyses van deze specifieke groep.

---

2. Indien mogelijk kan hier ook meteen bij de steekproeftrekking rekening mee worden gehouden. Omdat vooraf meestal niet duidelijk is of een voortijdig schoolverlater tot de wisselaars dan wel de uittreders behoort is dit laatste echter niet altijd mogelijk.

Zoals al enkele malen naar voren is gekomen is een zuivere indeling van voortijdig schoolverlaters in wisselaars en uittreders van groot belang. Bij het onderhavige onderzoek moest men binnen één maand naar het onderwijs zijn teruggekeerd om als wisselaar in aanmerking te worden genomen. Omdat een deel van de uittreders ook weer naar het onderwijs terugkeert, alleen niet binnen één maand, dienen de in deze pilot-studie gehanteerde definities van 'wisselaar' en 'uittreder' bij toekomstige onderzoeken wellicht verruimd te worden. De cijfers wijzen er namelijk op dat een aantal wisselaars op dit moment als uittreder bestempeld wordt hetgeen een heldere analyse van de werkelijke voortijdig schoolverlater, namelijk de uittreder, bemoeilijkt. Door aan respondenten niet alleen te vragen óf, maar ook na hoeveel maanden ze aan een andere opleiding verder gegaan zijn biedt al genoeg mogelijkheden voor het bepalen van een duidelijke indeling in uittreder en wisselaar.

Naast het volgen van een reguliere opleiding kunnen mensen zich ook verder ontwikkelen door middel van cursussen en/of bedrijfsopleidingen. In het onderhavige onderzoek zijn hier geen vragen over gesteld.

Het is voor toekomstige studies eveneens interessant om de kwaliteit van het werk van de ongediplomeerden nader te bekijken. Het feit of een voortijdig schoolverlater een betaalde baan heeft zegt niets over het niveau van de werkzaamheden of over de aansluiting tussen de functie en de afgebroken opleiding. Een nadere vergelijking tussen de gediplomeerden en de ongediplomeerden met betrekking tot deze genoemde baankenmerken biedt onderzoeksmogelijkheden voor de toekomst.

Een aspect dat in deze studie slechts summier aan bod is gekomen is de achterliggende reden die mensen hebben om een opleiding voortijdig te verlaten. Voor het goed in kaart brengen van de problematiek rondom deze groep ongediplomeerden is het van belang om meer te weten te komen over de motivaties van voortijdig schoolverlaters. Zo kunnen bij de huidige vraagstelling niet alle antwoordmogelijkheden een werkelijke reden zijn maar soms ook een gevolg van de echte onderliggende oorzaken (zoals bijvoorbeeld een 'gebrek aan motivatie' meestal door bepaalde factoren veroorzaakt wordt en dus niet als een zelfstandige reden gezien kan worden). Daarnaast is het mogelijk dat de antwoordcategorie, 'ik wilde achteraf toch liever een andere opleiding gaan volgen' meer een gevolg is van het voortijdig schoolverlaten dan de reden.

Er kan ook gedacht worden aan het eveneens achterhalen van de 'belangrijkste reden' die geleid heeft tot het ongediplomeerd verlaten van de opleiding. Indien deze belangrijkste redenen van respondenten bekend zijn kan de gehele groep ook worden ingedeeld in verschillende groepen die wellicht ook anders geanalyseerd dienen te worden. Een eerste groep kan bestaan uit voortijdig schoolverlaters die vrijwillig gestopt zijn. Dit omdat ze een gebrek aan motivatie hebben, een verkeerde opleidingskeuze hebben gedaan, liever gaan werken of de school niet leuk vinden. Een tweede groep zou gevormd kunnen worden door de respondenten die gedwongen van school moeten omdat ze te lage cijfers hebben en/of te vaak zijn blijven zitten. Een derde groep kan bestaan uit voortijdig schoolverlaters die vanwege externe omstandigheden met de opleiding gestopt zijn vanwege bijvoorbeeld een



verhuizing. Het zijn met name de eerste twee groepen die in toekomstige onderzoeken de aandacht verdienen en de werkelijke probleemgroepen zijn.

Een vervolgstudie zou één of meerdere van de zojuist genoemde aanbevelingen mee kunnen nemen bij de ontwikkeling van een nieuwe vragenlijst en onderzoeksopzet. Hierbij dient wel de lengte van de vragenlijst in acht te worden genomen omdat lange vragenlijsten een lage respons tot gevolg hebben.



## Appendix A: vragenlijst

### Telefonische vragenlijst Voortijdig Schoolverlaters AVO, VBO, kort MBO en MBO 1997

1. Is het juist dat je in het schooljaar 1995/1996 de opleiding <....> voortijdig hebt verlaten?  
ja → 4  
nee → 2
2. Heb je in dat jaar een andere opleiding voortijdig verlaten?  
ja → 3  
nee → einde: dit onderzoek is niet voor jou van toepassing, bedankt!
3. Welke opleiding was dat?  
schooltype: ..... opleidingsrichting: .....
4. In welke klas / welk jaar zat je toen? .....
5. Wat was de reden dat je voortijdig gestopt bent met die opleiding?  
onvoldoende gemotiveerd/geen zin meer  
te weinig zelfdiscipline  
vakkenpakket vooropleiding sloot niet aan  
opleiding te moeilijk  
tempo te hoog  
lessen niet interessant  
verkeerde informatie over opleiding gehad  
wilde achteraf toch liever een andere opleiding gaan volgen  
wilde liever gaan werken  
persoonlijke redenen (ziekte, verhuizing, zwangerschap e.d.)  
andere reden, namelijk .....
- > *Alléén als respondent bij 5 **niet** persoonlijke redenen heeft opgegeven*
6. Ben je, bijvoorbeeld door je school, je ouder(s)/verzorger(s), vriend(en)/bekende(n), ooit gestimuleerd om door te gaan met de opleiding?  
ja, door school  
ja, door ouder(s)/verzorger(s)  
ja, door vriend(en)/bekende(n)  
ja, door anderen  
nee
- > *Alléén voor voortijdig schoolverlaters van het MBO*
7. Wat is je hoogste met diploma afgesloten schoolopleiding vóór je aan de MBO-opleiding begon die je voortijdig verlaten hebt?  
> ENQUÊTEUR: schooltype en eventueel opleidingsrichting, bijvoorbeeld VBO  
bouwtechniek, KMBO horeca  
MAVO

HAVO  
VWO  
LBO/VBO .....  
in-service of leerlingwezen .....  
kort MBO/KMBO .....  
MBO .....  
anders, namelijk .....

8. Ik wil je nu enkele vragen stellen over hetgeen je na het voortijdig verlaten van de opleiding bent gaan doen.
9. Heb je daarna een opleiding in het leerlingwezen of een in-service opleiding in de verpleging of verzorging gevolgd?  
> ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld voor automonteur, schilder, restaurantkok, A-verpleegkundige of ziekenverzorgende  
ja → 10  
nee → 15
10. Welke opleiding in het leerlingwezen of het in-service onderwijs is of was dat?  
> ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld automonteur, lasser, Z-verpleegkundige  
.....  
  
> *Alléén voor personen die een opleiding in het leerlingwezen hebben gevolgd na voortijdig verlaten*
11. Wat is de naam van het leerlingstelsel waartoe deze opleiding behoort?  
> ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld SOM, SVK, OCH, ECABO, SVB, VEV, INNOVAM  
.....
12. Welk soort opleiding volg of volgde je in het leerlingwezen?  
> ENQUÊTEUR: als iemand alleen tertiair en niet middenkader- of specialistenopleiding kan aangeven dan antwoord 3 invoeren.  
primaire/basisberoepsopleiding  
secundaire/vakopleiding  
tertiaire/middenkaderopleiding  
tertiaire/specialistenopleiding
13. Ben je na het voortijdig verlaten van de opleiding meteen overgestapt naar deze opleiding in het leerlingwezen of in-service onderwijs gestart?  
> ENQUÊTEUR: meteen betekent hier binnen één maand.  
ja  
nee
14. Volg je deze laatste opleiding nog steeds?  
ja → 16  
nee, diploma, getuigschrift of deelcertificaat behaald → 16  
nee, opleiding voortijdig verlaten → 16

15. Heb je dan een andere vervolgopleiding gevolgd?  
 > ENQUÊTEUR: géén cursus of bedrijfsopleiding, hoeft niet meteen daarna te zijn geweest, het gaat om het al dan niet gevolgd hebben van een vervolgopleiding in de periode na het voortijdig verlaten van de opleiding van vraag 1/3  
 ja → 17  
 nee → 21
16. Heb je naast die leerlingwezen/in-service opleiding ook nog een andere vervolgopleiding gevolgd sinds het voortijdig verlaten van de opleiding?  
 > ENQUÊTEUR: géén cursus of bedrijfsopleiding, hoeft niet meteen daarna te zijn geweest, het gaat om het al dan niet gevolgd hebben van een vervolgopleiding in de periode na het voortijdig verlaten van de opleiding van vraag 1/3  
 ja → 17  
 nee → 21
17. Wat is de officiële naam van deze vervolgopleiding?  
 > ENQUÊTEUR: bij meerdere vervolgopleidingen gaat het om de *eerste* vervolgopleiding na de opleiding van vraag 1/3 die voortijdig verlaten is schooltype en eventueel opleidingsrichting, bijvoorbeeld MBO verpleging, VBO bouwkunde, KMBO horeca schooltype ..... opleidingsrichting  
  
 > *Alléén voor personen die bij 17 als schooltype 'MBO' hebben opgegeven*
18. Welk soort MBO-opleiding is dat?  
 > ENQUÊTEUR: als iemand alleen MBO lang en niet vak- of middenkaderopleiding kan aangeven dan antwoord 4 invoeren.  
 MBO kort/basisberoepsopleiding  
 MBO tussen/vakopleiding  
 MBO lang/vakopleiding  
 MBO lang/middenkaderopleiding  
  
 > **Niet** als 13=ja
19. Ben je na het voortijdig verlaten van de opleiding meteen overgestapt naar deze vervolgopleiding?  
 > ENQUÊTEUR: meteen betekent hier binnen één maand.  
 ja  
 nee
20. Volg je deze vervolgopleiding nog steeds?  
 ja  
 nee, diploma, getuigschrift of deelcertificaat behaald  
 nee, vervolgopleiding voortijdig verlaten

> **Niet** als (13=j) of (19=j)

21. Wat ben je *direct* na het voortijdig verlaten van de opleiding gaan doen?

> ENQUÊTEUR: er is maar één antwoord mogelijk, het gaat om het voortijdig verlaten van de opleiding van vraag 1/3vakantie alléén als het om een vakantie van tenminste één maand gaat.

betaald werk

werkloos

onbetaald werk

vakantie

anders, namelijk .....

22. Nu wil ik je iets vragen over je situatie op dit moment.

23. Welke bezigheid past volgens jou het best bij jouw huidige situatie?

> ENQUÊTEUR: er is maar één antwoord mogelijk, het kan zo zijn dat iemand die een opleiding volgt zichzelf niet als student maar als werkloze ziet, zo iemand is in feite 'gevlucht' in een opleiding

vakantie alléén als het om een vakantie van tenminste één maand gaat.

werken en leren (via leerlingwezen of in-service onderwijs) → 24

betaald werk → 25

scholier/student → 24

werkloos → 24

onbetaald werk → 24

vakantie → 24

anders, nl..... → 24

24. Heb je op dit moment ook betaald werk?

> ENQUÊTEUR: leer-arbeidsplaats in het kader van het leerlingwezen of in-service onderwijs telt mee,

betaalde bijbanen tellen mee, stage buiten het leerlingwezen of in-service onderwijs telt niet mee

ja → 25

nee → 34

25. De volgende vragen gaan over de baan waarin je de meeste uren werkt. Als je een leer-arbeidsplaats hebt, dan hebben de vragen daarop betrekking.

26. Wat is de officiële naam van je huidige functie?

> ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld lasser, verkoper, automonteur, metselaar, ober, secretaresse, ziekenverzorgende

.....

27. Wat zijn je voornaamste werkzaamheden?

> ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld technisch tekenen, verkopen van kleding, schilderen, bloemen telen, boekhouden .....

28. In wat voor soort organisatie of bedrijf werk je?  
 > ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld machinefabriek, garagewerkplaats, kledingwinkel, hotel, ziekenhuis  
 .....
29. Wat voor soort product of dienst levert het bedrijf of de organisatie?  
 > ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld landbouwmachines, bouwtechnisch advies, drukwerk, medische verzorging  
 .....
30. In wat voor dienstverband werk je?  
 leer-arbeidsplaats → 31  
 werk via uitzendbureau → 31  
 loondienst bij werkgever → 31  
 oproepkracht, nul-uren- of min-/max contract → 31  
 werkervaringsproject (bijvoorbeeld Jeugdwerkgarantieplan) → 31  
 werk in bedrijf ouders/partner met arbeidscontract → 31  
 werk in bedrijf ouders/partner zonder arbeidscontract → 32  
 zelfstandige in eigen bedrijf (incl. maatschap) of free-lance → 32  
 anders, namelijk ..... → 31
31. Wat voor aanstelling heb je?  
 tijdelijke aanstelling voor ..... maanden, zonder uitzicht op vaste baan  
 tijdelijke aanstelling voor ..... maanden, met uitzicht op vaste baan  
 vaste baan of proeftijd voor vaste baan
32. Hoeveel uren per week werk je in deze functie?  
 > ENQUÊTEUR: als je in het leerlingwezen zit, tel je de uren op school **niet** mee, exclusief overwerk, exclusief uren voor eventuele nevenfunctie(s), ga bij wisselende werkwerken uit van het gemiddelde  
 ..... uur  
 > ENQUÊTEUR: indien de respondent het niet exact weet:  
 minder dan 12 uur per week  
 12 uur of meer per week
33. Hoeveel verdien je bruto per maand in deze functie?  
 > ENQUÊTEUR: inclusief stagevergoeding, toeslagen ploegendienst, fooien, provisie e.d., exclusief overwerk, vakantiegeld, 13e maand, uitkering, (studie)beurs e.d., exclusief inkomen voor eventuele nevenfunctie(s), bij wisselende verdiensten het gemiddelde  
 .... gulden
34. Als je zelf zou mogen kiezen, hoeveel uren per week zou je dan het liefst betaald werk willen hebben?  
 > ENQUÊTEUR: besef dat hoe minder uren je werkt, hoe minder je verdient, eventueel in een andere baan of in meerdere banen

0 als je geen betaald werk zou willen hebben  
..... uur

> Als (23=betaald werk) of (24=ja) dan 35 en 36:

35. Heb je in de afgelopen vier weken iets gedaan om aan ander betaald werk te komen?

ja → 36

nee → 41

nee, maar ik wacht op de uitkomst van lopende sollicitatie(s) → 36

36. Stel je vindt nú ander betaald werk. Wanneer kun je daarmee dan beginnen?

binnen 2 weken → 40

tussen 2 weken en 3 maanden → 39

pas na 3 maanden → 41

> Als (24=nee) dan 37 en 38:

37. Heb je in de afgelopen vier weken iets gedaan om aan betaald werk te komen?

ja → 38

nee → 41

nee, maar ik wacht op de uitkomst van lopende sollicitatie(s) → 38

38. Stel je vindt nú betaald werk. Wanneer kun je daarmee dan beginnen?

binnen 2 weken → 40

tussen 2 weken en 3 maanden → 39

pas na 3 maanden → 41

39. Om welke reden kun je niet eerder beginnen?

opzeggen huidige baan

afmaken vrijwilligerswerk

afmaken opleiding/studie

regelen kinderopvang

vakantie

ziekte

andere reden, namelijk .....

40. Ben je als werkzoekende ingeschreven bij het arbeidsbureau?

ja

nee

41. Tot slot wil ik je enkele algemene vragen stellen.

42. Als je kijkt naar je huidige bezigheden, heb je er dan spijt van dat je destijds gestopt bent met je opleiding?

ja → 43

nee → 44



43. Kun je aangeven waarom?  
ja, ....  
nee
44. Geslacht.  
man  
vrouw
45. Wat is je leeftijd?  
..... jaar
46. Tot welke bevolkingsgroep reken jij jezelf?  
> ENQUÊTEUR: bijvoorbeeld Surinaamse, Marokkaanse, Duitse  
Nederlandse  
andere, namelijk .....
47. Mogen je antwoorden aan je vroegere school worden doorgegeven?  
ja, ik vind dit goed  
nee, ik vind dit niet goed